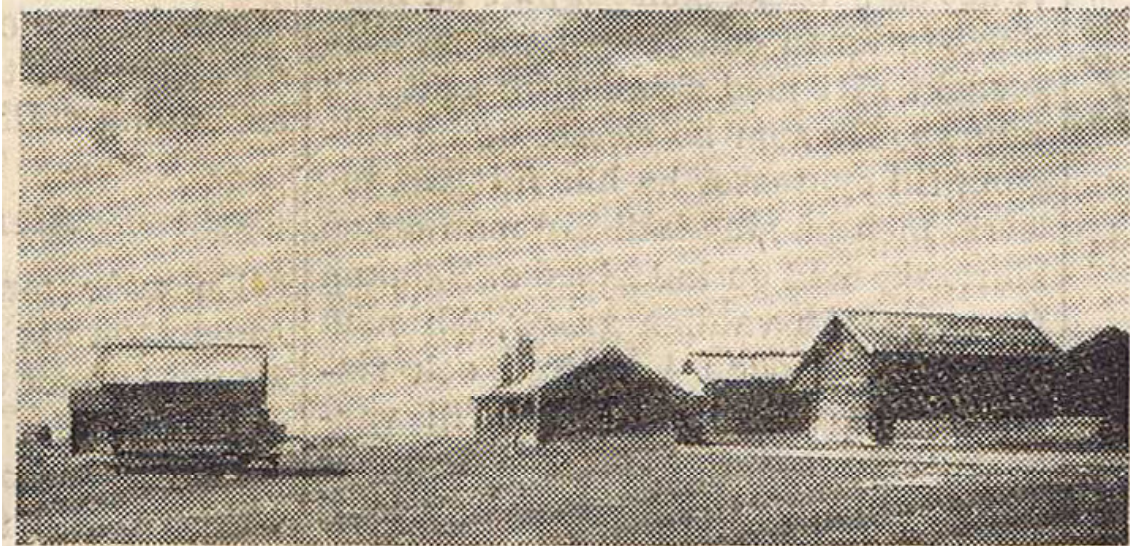


MORA TIDNING Onsdagen den 21 juni 1944

SÄRNA GAMMELGÅRD

**Särna gammelgård växer fram bakom gammelkyrkan.
Buskgården från Heden sättes upp som bygdemuseum och festplats i Särnaby.**



Buskgården medan den ännu stod kvar på Heden.

När i den gamla goda tiden fororna från Särna på väg till Norge behövde rasta eller de återvändande forkarlarna på hemvägen läto hästarna pusta ut efter mödorna på den backiga idrevägen, styrdes Brunte och Grälle in i Buskgården i Heden, där det av gammalt var färdställe. Här ha många ångande hästar kallnat och här ha många färdehistorier samlat formännens uppmärksamhet kring sig och lustiga berättelser väckt munterhet i gubbarnas lag. Buskgården fick en anstrykning av allmän egendom, där litet var kände sig hemma.

En ny tid bröt in och fororna på norrevägen stoppades av svårare hinder än vägbommen vid Stenvad. Hedeborna fick som andra dalkarlar sitt med av det ekonomiska uppsvinget, när skogsrörelsen kom igång, gårdarna rustades upp och gamla byggnader ersattes med nya, men Buskgården, som i det längsta stod till allmänt förfogande, kom litet på efterkälken. Det var bara ladugården, som ägarna till sist byggde om och gjorde en smula tidsenligare.

Så stod Buskgården som en ganska enastående relik i Särna, när intresserade sockenbor började se sig om efter en gammelgård. Och så kommer det sig att Buskgården också i framtiden får bli ett allmänt hem för Särna sockenbor.

Hembygdsförening på landshövdingens initiativ.

Särna fornminnesförening bildades den 16 juni 1908 på initiativ av landshövding Holmquist, som imponerats av alla de minnesföremål, vilka inrymts i gammelkyrkan, och som ville ha garantier för deras framtida vård. Riktig fart blev det emellertid inte på verksamheten förrän efter förra världskriget, då den kände hembygdsvännen köpman

Magnus Engzelius 1917 övertagit ordförandeskapet, vilket han behöll i 8 år. En annan känd särnakarl bankkamrer G. A. Murelius förde klubban ett år efter Engzelius för att sedan lämna den till kyrkoherde Garpe som länge svarade för ledningen. 1938 övertogs ordförandeskapet av Tysk Adolf Eriksson, som nu med all energi står för rusthållet, väl assisterad av styrelsens sekreterare, folkskollärare Storåkers. Och nu är föreningen inne på sitt gammelgårdsbygge, ett företag, som man hoppas skall komma att knyta den tämligen lösliga organisationen fastare samman och säkrare förankra den hos bygdens folk. Ty Särna fornminnesförening för ingen medlemsmatrikel och skickar inte ut årskort. Medlem blir var och en som besöker årsfesten och då erlägger den avgift, som uppbäres vid tillfället. Så enkelt är det, och på så sätt kan medlemsantalet komma att växla högst betydligt med hänsyn till väder och vind vid årsfesten. De kommunala myndigheterna ha visat föreningen sin förståelse, särskilt jordägarna, som sedan 1937 lämnat ett anslag på 1.000 kr. pr år.

Ordföranden och sekreteraren berättar. Tysk Adolf tycker att ledningen bör gå över till yngre krafter, det är det kommande släktet, som ska ta hand om den här angelägenheten. Vid sina för inte länge sedan fyllda 50 år, anser han väl sig höra de mogna männen till, fast ungdomen alltjämt lyser ur hans pigga ögon. Sekreteraren är litet mer tveksam – inte kan man utan vidare springa ifrån verket, det är nog nödvändigt att se, vem som kan träda till, innan man släpper taget. Och det håller ju Adolf med om men han vill lägga an på att intressera ungdomen mera. Det kommer nog, tror Storåkers för sin del, bara vi fått gammelgården klar, och kan börja samla skarorna där.

Det var på 39, som fornminnesföreningens män började se sig om efter byggnaderna till en gammal gård såsom en samlingsplats för särnaborna och ett bygdemuseum där gammelkyrkans samlingar kunde förvaras. De stannade för Buskgården, och sanningen att säga, finns det inte mycket att välja på i socknen. Nå, det blev affär av med Busk Per Jonsson och hans pojke och hela släkten för övrigt, och fornminnesföreningen räckte hedeborna en röd tusenlapp i likvid för den gamla färdgården. Men ladugården fick stanna på Heden – den passade inte in i miljön, förklarar Tysk Adolf, vi får väl se, om vi inte få tag i någon gammal ladugård med snedtimmering ute i någon fäbod. Det är än så länge en väsentlig brist i gården.

Särna gammelgård byggs upp

Tomten är stor, inte mindre än 52 ar. Den är avskild från prästjorden, platsen har egentligen föreslagits av landsantikvariern Svärdström, som vid besök i Särna samrådde med länsarkitekten Göransson. Den är centralt belägen öster om den gamla kyrkan på sjöstranden nedanför byns äldsta skola. Byggnaderna placerades nedtill på tomten mot sjön, ovanför gården sträcker sig slutningen uppåt gamla skolan. Där ute i lutningen blir en fin festplats och där på den fria planen är det meningen att resa en majstång. Det blir en bra samlingsplats, folk kan sitta i slutningen och lyssna till en talare, som står bakom stugknuten. Det var inte så lätt att komma över tomten – men hembygdsmännen höll sig framme, när biskopen var i Särna, och han, nye stiftschefen, lade sig ut för dem och så blev det affär av. Men 3.150 kr. kostade marken.

Gården grupperas, som sagt längst ned på tomten – denna sträcker sig inte ner till vattenlinjen utan stannar vid den väg som löper längs strandkanten. I den fyrkant, som byggnaderna skola bilda, ligger den halvtannat århundrade gamla stugan efter södra gårdslinjen, d.v.s. längst uppåt byn med fasaden vänd inåt gårdsplanen. Det är en gammelstuga som fått en extra tillbyggnad efter ena sidan, så att den nu verkar parstuga. Det blir eldstäder i båda rummen. I den större stugan finns utom den egentliga storstugan också en mindre kammare – det har, berättar Storåkers, på sin tid varit skomakarkammare. Interiören är ålderdomlig i typen med sina grova golvplankor och med sina stockar under taket, stockar som bära tydliga märken av, hur gårdsfolket flätat

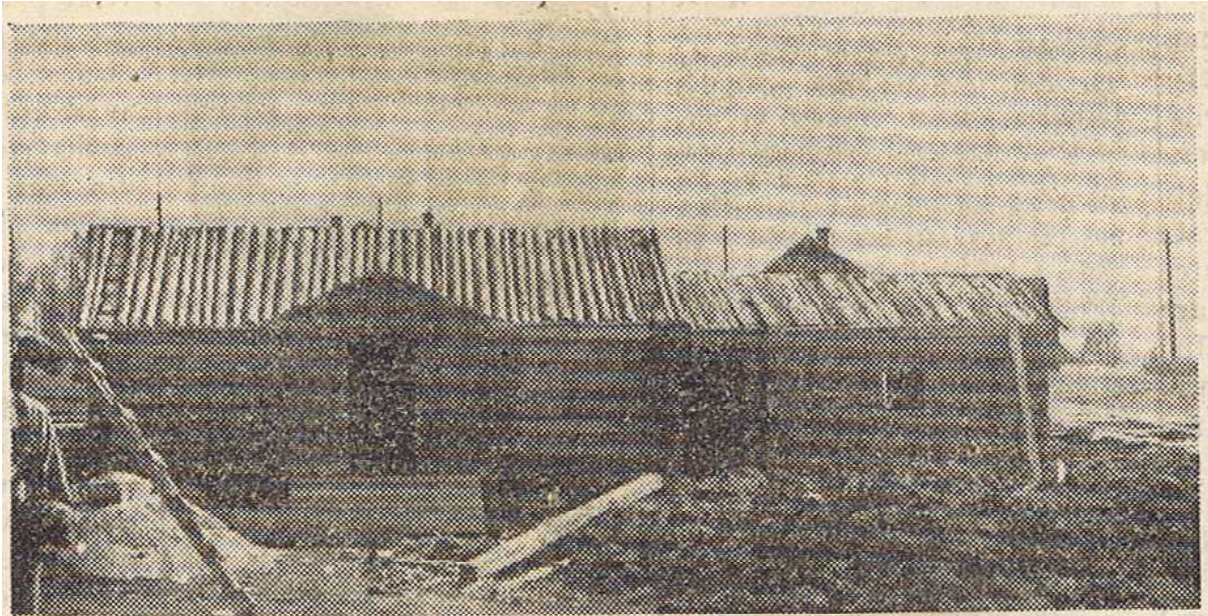
läderrep för det dagliga livets behov. Just nu när vi se oss om i gammelgården håller arbetarna, som föresten hör hemma på Heden, på med takläggningen av stugan. Det skall bli näver och sedan torv och allra ytterst grova plankor, s.k. sviller, utanpå, plankor som var och en försetts med en i mitten efter hela längden löpande fördjupning, i vilken vattnet rinner undan. Det är föresten ett ganska dyrt tak, konstaterar Tysk Adolf, som icke utan oro ser hur pengarna går. Flyttningen och den hittills utförda uppsättningen med erforderliga reparationer ha krävt ett belopp på 2.500 kr. Det gick åt 61 timmar för bara svillern i taket. Så gick naturligtvis avstyckningen av tomten och lösen av nödiga papper och sådant också till pengar. Tysk Adolf, som har mycket bekymmer ändå i socknen, kunde nog behöva lämna det här åt någon annan!

Står man på gårdsplanen vänd mot stugan har man till vänster ett gammalt härbre med sädesbinge av enklaste slag en liten urholkad trädstam. Vid sidan av härbret neråt sjön ligger stallet, det gamla färdstallet i Buskgården, som för de många forornas skull gjorts särskilt stort. Jo visst är det rymligt, när man väl kommer därin, där kan stå två rader av hästar vända mot varandra. Men vilka små ingångar – en nutida häst skulle bestämt aldrig kunna förmås att gå in. Nänä, håller Storåkers med, men de hade förr de här småväxta norska hästarna och har byggt för dem. Utanför stallingångarna löper ett lider, dit man kan köra in med både häst och släde innan hästen spännes ifrån. Och en trappa upp i stallet, bredvid foderskullen, är en bostadskammare, sannolikt en drängkammare. Där står ett årtal i en av de nakna stockarna men det är inte äldre än 1876.

På andra kortsidan av tomten d.v.s. till höger om stugan, ligger kornladan med matbod. Ladugården skulle förläggas efter nedre tomtgräsen mot vägen längs stranden. Så ska det bli en brunnsvinda på gårdsplanen, menar Tysk Adolf, och han har sina funderingar på att också komma över en skvalta. Runt hela tomten skall det löpa ett gammaldags gärdsel, som ger gammelgården prägel av slutet enhet. Man kan föreställa sig intrycket om man har en smula fantasi, även fast än så länge färsk, gul träfärg lyser i det gamla grå, och nya plankor och bräder ligga staplade på gårdsplanen. Tiden kommer snabbt att färga gammelgården, där alla byggnader utom stugan skall få pärttak.

Färdig blir alltså inte gården på en gång, än saknas det flera byggnader. Men fornminnesföreningen avvaktar sin tid och förhastar sig inte bara för att få färdigt. Det är bättre att se tiden an, så att man får en ladugård, som kan passa in i miljön för att ta ett exempel.

Man behöver inte vänta med invigningen för det. Så snart de nu anskaffade byggnaderna stå klara, så blir det väl en fest fram över – och då kommer säkert medlemsantalet i föreningen att slå rekord.



Upptill gammelgårdens stuga och därunder utsikt över gården från gammelkyrkan.

Historien om Buskgården på Heden.

Så långt gårdens nya herrar. Men Buskgårdens historia har inte börjat med den dag den flyttades ned till Särnaby. Vad är känt om den från dess tid på Heden? Säkert kan ingen ge bättre besked i den saken än min gamle väl Busk Jonas Jönsson!

Ja, Busk Jonas vet. Han har själv sina rötter från gården, och han är en man som noga tecknar sig till minnes, vad gammalt och fornt varit haver. Den förste som började bygga på platsen, berättar han, bar namnet Per Jonsson, han har sin inristning PJS och året 1769 ännu stående kvar i stockväggen. J var en svår bokstav, berättar Busk Jonas och

därför tecknades den av de gamle som ett kors med en prick över. Detta tecken för J går igen på flera håll i gården. Ovanför dörren på kornladans insida står skrivet JPS 1825, det är den förste bebyggarens son. Gårdsbygget började nog på 1760-talet, och man kan särskilt på ladan märka att den blivit uppbyggd på platsen och stått där i alla tider, tills den nu flyttades ner till Särnabyn. Om den flyttats upp till Heden från annat håll skulle den varit nedmärkt. Storstugan byggdes väl först, så kommo så småningom de andra husen till, några i senare generationer. Matboden intill ladan bär årtalet 1790 med namnen JJS och EIS samt Buskgårdens bomärke, vilket liknar ett F. Där finns också namnen JP och KPD 1825. Namninitialerna betyder Jo Person och Kersta Persdotter. Den boden var ursprungligen ett härbre, som flyttats till gården från Sörgården i Heden. Andra gamla årtal kan inte Busk Jonas minnas sig ha sett i gården. Antagligen ha de i de andra byggnaderna varit inristade ovanför dörrarna, men som dessa under tiden gjorts högre, ha väl inskriptionerna kommit bort.

Det har varit samma släkt, som bott på Buskgården hela tiden i flera generationer, ända tills den övergavs den 16 augusti 1936, då den blev öde och fick stå några år, tills fornminnesföreningen köpte den. Då hade den börjat förfalla och ingen i slakten befinner sig i den ekonomiska situationen att han kunde kosta på gården den restaurering, som krävdes. Därför är alla Buskättlingar glada över, att deras släktgård nu på det här sättet bli bevarad åt eftervärlden så som socknens gammelgård.

Och så berättar Busk Jonas vad jag redan hört, att Buskgården var ett kärt tillhåll för förvägarnas körsvenner i de norsksvenska gränsbygderna och att särskilt vintertid långa rader av tunga lass dragit in på gården och välkomnats av dess husbondfolk.

Och, tillägger den gamle hedekarlen, vargen som under kalla vintrar mången kväll hemsökte byn, har säkert stått med framtassarna på fönsterbrädet och tittat in på folket i stugan och på tjärvedsbrasan i den öppna spisen – för på den tiden användes aldrig några gardiner.

Men vargen var en ovälkommen gäst!

Hj. L-n.